

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

MTK näkee myönteisenä, että koulutustarpeen ennakointia kehitetään pitkän aikavälin päätöksenteon tueksi. Ennakointitiedon laatu ja tarkkuus ovat ratkaisevia koulutuspoliittisten päätösten vaikuttavuuden ja kohdentamisen kannalta.

Työryhmän esittämässä mallissa on kuitenkin puutteita erityisesti maa- ja metsätalouden osalta. Malli ei huomioi riittävästi koulutusalaakohtaisia erityispiirteitä, toimialojen rakennetta eikä alueellista työvoimatarvetta. Nämä ovat olennaisia, jotta koulutustarjonta vastaa todelliseen työvoiman tarpeeseen ja edistää alojen tuottavuutta sekä huoltovarmuutta.

Erityisesti korkeakoulutettujen 50 % tavoite ei ole perusteltu kaikilla aloilla. Metsätaloudessa ammatillisen koulutuksen tarve on selkeästi suurempi kuin korkea-asteen, mikä tulisi näkyä ennakointimallin tuottamissa luvuissa. Maatalous- ja metsätalousalat tulee jatkossa eriyttää toisistaan koulutus- ja työvoimatarpeiden tarkemman kohdentamisen mahdollistamiseksi.

Yhteenveto ennakointimallin toimivuudesta maa- ja metsätalouden kannalta:

VN TEAS 2024:23 -julkaisun perusteella maa- ja metsätalousalan ennakkoinnissa on useita kriittisiä haasteita, jotka heikentävät mallin soveltuvuutta koulutuspoliittiseen päätöksentekoon:

- Ennakointimallissa maa- ja metsätalous on yhdistetty samaksi koulutusalaksi. Tämä estää koulutustarpeiden tarkkaa erottelua, vaikka alojen työvoimarakenne ja koulutustarpeet poikkeavat merkittävästi toisistaan.

- Metsätaloudessa ammatillisen koulutuksen tarve on huomattavasti korkeampi kuin korkea-asteen. Malli kuitenkin tuottaa ylimitoitettuja ennusteita korkeakoulutettujen osalta ja aliarvioi ammatillista tarvetta.
- Työvoimatarpeen alueellisia eroja ei ole mallissa huomioitu. Tämä on erityisen ongelmallista metsätaloudessa (Pohjois- ja Itä-Suomi) ja maataloudessa (puutarha- ja siipikarjatuotannon keskittyminen Etelä- ja Lounais-Suomeen).
- Teknologinen kehitys, robotiikka, ympäristöhaasteet ja kestävä tuotannon vaatimukset muuttavat osaamistarpeita merkittävästi. Näitä muutostrendejä ei ole mallissa vielä riittävästi huomioitu.
- Molemmat alat ovat kriittisiä huoltovarmuuden ja kansallisen omavaraisuuden näkökulmasta. Tämän tulisi näkyä ennakkointimallissa erityisenä painotuksena.

MTK painottaa, että koulutustarpeen ennakkoinnin kehittämisessä maa- ja metsätalousalojen koulutusrakenteet, alueellinen työvoimatarve ja muuttuvat osaamistarpeet on huomioitava erillisinä ja syvällisesti analysoituina kokonaisuuksina.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkoinnin periaatteita

MTK korostaa, että koulutustarpeen ennakkoinnin on perustuttava toimialakohtaiseen ja alueellisesti tarkkaan tietopohjaan. Koulutusalojen erityispiirteet tulee tunnistaa ja huomioida mallin lähtöoletuksissa. Erityisesti metsätaloudessa tärkeitä ovat metsäkoneenkuljettajat, puutavara-autonkuljettajat, metsäpalveluyrittäjät ja -työntekijät sekä metsäkoneasentajat.

Koulutustarpeen ennakkoinnissa tulee lähteä siitä, että koulutus vastaa alansa työvoimatarvetta. Siirtymät muihin ammatteihin ovat mahdollisia, mutta niiden huomioiminen ei saa johtaa koulutusmäärien aliarviointiin. Myös koulutusalan ulkopuolisiin työllistymisiin liittyy riski alan ammattiosaamisen heikkenemisestä.

Maatalousalalla työvoiman kysyntä on tulevana vuosikymmeninä muuttumassa erityisesti osaamisvaatimusten osalta. Luke Luobio 59/2024 -raportin mukaan maataloudessa tarvitaan jatkossa entistä enemmän ammattitaitoista työvoimaa erityisesti teknisesti vaativissa tehtävissä, kuten robotiikan, eläinten hyvinvoinnin hallinnan ja digitaalisessa tuotantovalvonnassa. Tämä korostaa tarvetta ammatillisen koulutuksen ajantasaistamiselle ja määrälliselle riittävyydelle.

Ammattikorkeakoulutasoisen osaamisen tarve nousee raportin mukaan erityisesti maatilayritysten liiketoimintaosaamisen ja tuotannonohjauksen kehittämisessä. Myös yrittäjien tarve kehittää osaamistaan jatkuvan oppimisen muodossa kasvaa, mikä tulisi huomioida ennakkoinnissa.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkointimallin toteutusta

Nykyinen malli ei tuota riittävän tarkkaa tietoa maa- ja metsätalouden tarpeista. Koulutusalat on yhdistetty tavalla, joka hämää alakohtaisten tarpeiden tunnistamista ja johtaa virheellisiin johtopäätöksiin koulutusmääristä.

Malli ei myöskään huomioi alueellista vaihtelua, vaikka esimerkiksi metsurien ja koneenkuljettajien tarve on vahvasti sidoksissa alueelliseen hakkuumäärään ja metsitettävään pinta-alaan. MTK ehdottaa, että mallia täydennetään toimiala- ja aluetasoisilla laskelmilla.

Lisäksi mallin oletus, että kaikkiin koulutusaloikohtaisiin tarpeisiin vastataan korkeakoulutusta kasvattamalla, ei ole realistinen. Metsätaloudessa tarvitaan erityisesti ammatillista osaamista, ei merkittävästi enempää korkeakoulutettuja.

Maatalousalalla ennakointimalli ei huomioi riittävästi tuotantosuuntakohtaisia ja alueellisia eroja työvoiman tarpeessa. Esimerkiksi nautakarjatalous ja puutarhatuotanto ovat työvoimaintensiivisiä aloja, joissa ammattitaitoisen työvoiman saatavuus on jo nyt merkittävä haaste. Raportin mukaan Etelä- ja Itä-Suomessa erityisesti puutarha- ja siipikarjatalouden alueilla työvoiman tarve kasvaa tulevinä vuosina, mikä edellyttää alueellisesti kohdennettua koulutustarjontaa.

Myös yrittäjävetoinen työvoima tulee ottaa mallissa huomioon erillisenä ryhmänä, sillä maatalousalan työllistävyydestä suuri osa on itsenäistä yritystoimintaa, joka ei näy perinteisessä palkkatyövoiman tarpeen arvioinnissa.

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakointitulosta

Perusskenaario ei vastaa maa- ja metsätalousalan erityistarpeita. Metsätalouden Savotta 2030 -laskelmien mukaan ammatillisen koulutuksen tarve on 780–1020 valmistunutta vuodessa, kun taas työryhmäraportti arvioi yhteisen maa- ja metsätalouden tarpeeksi vain 1111. Samalla korkea-asteilta valmistuvien ennuste (1269) ylittää moninkertaisesti alan tarpeen (157).

Näin ollen perusskenaario johtaisi metsätalouden kannalta merkittävään epätasapainoon: ammatillisen koulutuksen alitarjontaan ja korkeakoulutettujen ylitarjontaan.

Maatalousalan osalta työryhmän ennakointi ei huomioi riittävästi tuotannon intensiteetin kasvua. Luke Luobio 59/2024 raportin mukaan tilamäärän väheneminen ei vähennä työvoiman tarvetta suoraviivaisesti, sillä suuremmat ja teknologisesti kehittyneemmät tilat tarvitsevat enemmän osaavaa työvoimaa. Eläintuotannon osalta (nautakarja, siipikarja, sika) tarvitaan työntekijöitä, joilla on vahva osaaminen eläinten hoidosta, hyvinvoinnista ja tuotantotekniikasta.

MTK esittää, että ennakkointimallissa maa- ja metsätalousalat erotetaan toisistaan, ja ennakkoinnissa otetaan huomioon ajantasaiset toimialakohtaiset ja alueelliset laskelmat. Tämä on välttämätöntä sekä koulutuspoliittisen ohjauksen vaikuttavuuden että huoltovarmuuden turvaamisen kannalta.

Susanna Aro
johtaja/Maaseudun elinvoimayksikkö